

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

Бакланова Наталія Михайлівна
Букач Валерій Михайлович

Зниження якості демократичної політичної культури в державах останніх розширень ЄС: чинники деструктивного впливу

УДК 321.7-028.79-021.146.4
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020-2-83-87>

Бакланова Наталія Михайлівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Букач Валерій Михайлович
кандидат історичних наук, доцент,
приват-професор кафедри всесвітньої історії та методології науки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Розглянуто динамічні процеси змін у політичній культурі населення країн Центрально-Східної Європи, які інтегровані до ЄС. Констатовано, що зміст цих процесів відповідний загальнопланетарній тенденції погіршення якості демократії. Відзначено, що в основі причин поглиблення дефектів демократії в аналізованих країнах лежить проблема невідповідності характеристик політичної культури населення ліберально-демократичному типу політичної культури. Аргументовано, що погіршення якості демократії ускладнює перспективу зміцнення в громадян політичної культури ліберально-демократичного типу.

Звернено увагу на посилення радикалізації національних політик країн Центрально-Східної Європи, наростання впливу популістських партій та ультрарадикальних рухів, активізацію мови ненависті в політичному дискурсі тощо. Підкреслено, що на характері політичної культури громадян «молодих» європейських демократій істотно позначається багатовікова залежність народів Центрально-Східної Європи від могутніх імперій. Відзначено, що процес ліквідації спадку тоталітаризму на рівні політичної культури та свідомості населення відбувається значно повільніше за демократизацію державного устрою.

У статті підкреслено, що підготовка до вступу в ЄС та членство у ньому не зуміли стримати поширення екстремістських, популістських настроїв у країнах Центрально-Східної Європи; проєкт «демократизації шляхом інтеграції» не виявився уповні результативним. Аргументовано, що цінності й інститути комуністичної доби настільки міцно вкорінені в політичну культуру громадян, що членство цих держав в ЄС не стало гарантією від руйнівного впливу історичного спадку.

Деструктивними характеристиками політичної культури громадян країн регіону визначено наростання консервативно-націоналістичних настроїв, мови ненависті щодо мігрантів та етнічних меншин, проявів ксенофобії, упередженості до біженців та ЛГБТ-спільноти, неприйняття гендерної рівності тощо. В умовах медіамонополізму, високого рівня корупції, дефіциту верховенства права, тиску на свободу слова, приходу до влади популістських партій і так далі формування політичної культури ліберально-демократичного взірця є ускладненим. Відзначено, що цінності ліберально-демократичної політичної культури населення аналізованих країн не можна вважати зрілими, що посилює ризик наростання дефектів демократії в регіоні Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: політична культура, країни Центрально-Східної Європи, дефіцит демократії, дефекти демократії.

Вступ. Як у процесі виконання посттоталітарними країнами Центрально-Східної Європи вимог для набуття членства в ЄС, так і після прийняття до цього інтеграційного об'єднання у політичній культурі населення цих держав проходять динамічні зміни. Процеси, які нині відбуваються в площині політичної культури громадян «молодих демократії» країн Центрально-Східної Європи, демонструють тривожні тенденції й узгоджуються із загальнопланетарною тенденцією погіршення якості демократії.

Більшість країн регіону Центрально-Східної Європи в останнє десятиліття продемонстрували зміну траєкторії політичного розвитку (поглиблення дефектів демократії), що, з одного боку, є наслідком наявної політичної культури громадян, а з іншого – ще відчутніше посилює віддаленість політичної культури населення від ліберально-

демократичного її типу. Демократія в цій групі країн піддається сильному випробуванню: одні країни (Угорщина, Польща) уже деформувалися на неліберальні демократії, а інші (Болгарія, Румунія, Словаччина, Хорватія) – з наростаючою динамікою відступають від цінностей ліберальної демократії. Потребують перевірки гіпотези: 1) серед причин, які спричинили демократичний відступ, велику роль відіграє невідповідність характеристик політичної культури та наявних політичних цінностей ліберально-демократичному їх типу; 2) погіршення якості демократії має сильний руйнівний вплив на ще незміцнілу в аналізованій групі держав ліберально-демократичну політичну культуру. Йдеться про встановлення наявності / відсутності взаємовпливу характеристик політичної культури населення та якості демократії в посттоталітарних країнах Центрально-Східної Європи.

Мета та завдання. Метою дослідження є з'ясування комплексу чинників, які впливають на слабкість ліберально-демократичних характеристик політичної культури населення країн Центрально-Східної Європи, які увійшли до складу ЄС в процесі «п'ятого», «шостого» та «сьомого» розширень (2004–2013 рр.). Ставиться завданням з'ясувати наявність / відсутність зв'язку між характеристиками політичної культури населення та зниженням упродовж останнього десятиліття якості демократії, посиленням дефектів демократії. Водночас наслідки демократичного відступу проєктуватимуться на характеристики політичної культури населення.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено політичну компаративістику. За її допомогою уможлиблюється з'ясування чинників, які руйнівню впливають на перспективу зміцнення ліберально-демократичних характеристик у політичній культурі держав останніх «хвиль» розширень ЄС. Зокрема, дослідження проведено на основі вивчення кейсів кількох держав – Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Хорватії.

Результати. На характері політичної культури громадян «молодих» європейських демократій істотно позначається багатовікова залежність народів Центрально-Східної Європи від могутніх імперій, які прямо чи опосередковано контролювали ці терени. Наслідки довготривалого гноблення більшою чи меншою мірою у цих країнах відчутні досі.

Попри те, що «молоді демократії» Центрально-Східної Європи вже друге десятиліття¹ є членами ЄС, вони увиразнюють комплекс проблем не лише побудови демократичного інституційного ландшафту, а й зміцнення ліберально-демократичної політичної культури населення. Очевидно, що процес ліквідації спадку тоталітаризму на рівні політичної культури та свідомості населення відбувається значно повільніше за демократизацію державного устрою. Ці труднощі посилюються радикалізацією національних політик, наростанням впливу популістських партій та ультрарадикальних рухів, активізацією мови ненависті в політичному дискурсі тощо. Фактично ми є очевидцями регресу демократії, що вкотре доводить нелінійний характер процесу демократизації [11] країн колишнього соціалістичного табору.

Потенційно набуття країнами Центрально-Східної Європи членства в ЄС мало сприяти їх «демократизації шляхом інтеграції» [6]; європейська перспектива, здавалося б, мала велетенський потенціал стримати поширення екстремістських, популістських настроїв [2]. Однак після великого розширення ЄС 2004 року актуалізувалася теорія

відступу (а «backsliding» theory), за якою після досягнення бажаного членства в ЄС «молоді демократії» Центрально-Східної Європи швидко повертаються до звичного політичного режиму, з характерними йому елементами авторитаризму, популізму тощо. Власне, через два десятиліття після розпаду комунізму почалися симптоми демократичної «втоми», зміцнилися позиції популістів [5, с. 222].

Національні громадянські суспільства країн – учасниць ЄС регіону Центрально-Східної Європи залишаються порівняно слабкими, не впроваджують такий широкий спектр ініціатив, як у розвинених неоліберальних демократіях. Цінності й інститути комуністичної доби ще настільки вкорінені в політичну культуру населення, що завдяки членству держав Центрально-Східної Європи в ЄС, не вдається протидіяти руйнівному впливу історичного спадку. Євроінтеграція не стала повною мірою «ліками» від клановості, фаворитизму, клієнтизму та інших неформальних деструктивних практик політики, укорінених в силу особливостей політико-правової культури населення.

Отже, оскільки в країнах Центрально-Східної Європи ніколи не існувало сильної ліберально-демократичної політичної культури, здатної підтримувати стабільність демократичного режиму, то цей режим почав деформуватися як тільки зникла мотивація до демократизації задля приєднання до ЄС [7, с. 20], а також загострилися соціально-економічні (після початку глобальної економічної кризи 2008 р.), міграційні (після початку кризи з прийняттям біженців у 2015 р.) та інші проблеми. Отже, ліберальний консенсус у країнах Центрально-Східної Європи поступився неліберальному популізму.

В останнє десятиліття формується новий антиліберальний консенсус, з притаманною йому ксенофобією, націоналізмом; при цьому його підтримує значною мірою й молодь. Замість очікуваного зміцнення ліберальної демократії, у багатьох державах останніх розширень ЄС сформувалися дефектні демократії, які рухаються в керунку неоавторитаризму. Формально демократичні, з ринковою економікою, вони водночас авторитарно-популістські за змістом, прихильні до консервативно-націоналістичної ідеології і так далі. Демократичні інститути продовжують втрачати стійкість за атмосфери піднесення антиліберального популізму. В умовах такого демократичного регресу ще незміцнілі ліберально-демократичні цінності в політичній культурі не укорінюються.

Про розгортання тривожних процесів демократичного відступу свідчить значна в багатьох державах електоральна підтримка праворадикальних партій і рухів. Причиною того, що громадяни виявляють інтерес до альтернативних режимів, є їх наростаюче невдоволення функціонуванням владних демократичних інститутів.

¹ За винятком Хорватії, яка приєдналась до ЄС 01.07.2013 р.

Попри спільні проблеми в площині політичної культури населення, аналізовані країни увиразнюють й відмінності. Наприклад, якщо каталізатором громадського активізму в Румунії або ж Словаччині найперше виступають гострі соціальні проблеми (системна корупція, утиски прав людини тощо), то у Болгарії антиурядові протести можуть спричинити хіба що соціально-економічні проблеми, а порушення громадянських та політичних прав не викликає належної реакції громадськості. Отже, можемо зробити висновок про наявні в межах країн Центрально-Східної Європи відмінності в інтенсивності мережевих взаємодій, патерналізмі, толеруванні побутової корупції, викоріненні або ж збереженні громадянами елементів патріархальної та підданської політичної культури тощо.

Визначимо на прикладі кейсів кількох держав Центральної та Східної Європи, які входять до ЄС, які ж саме деструктивні політичні процеси підривають наявні елементи ліберально-демократичної культури громадян, перешкоджають утвердженню проєвропейських політичних цінностей.

На політичну культуру угорців уже понад десятиліття руйнівню впливає курс В. Орбана, а також курс таких політичних партій, як Fidesz і Jobbik. Політика країни швидко радикалізується, незмінно наростає популізм, ліберально-демократичні цінності витісняються християнсько-консервативними. На показники політичної культури угорців впливає звуження з ініціативи уряду простору дії національного громадянського суспільства, незалежних медіа та прогресивних закладів освіти (найперше йдеться про Центральноєвропейський університет). Замість активної продемократичної політичної соціалізації громадян, влада шукає «ворогів» нації, продукує різноманітні теорії змов. Через провладні медіа в громадській думці утверджуються тези, що екзистенційними загрозами збереження угорської нації є мігранти, відкрите суспільство, гендерна рівність, права меншин тощо. Отже, політична культура домінуючої частини угорців формується на основі владного дискурсу про загрози мультикультуралізму, переваги християнських сімейних цінностей тощо. Акцент інститутів влади, провладних медіа та НУО, як потужних агентів політичної соціалізації угорців, робиться на патріотичному вихованні, сімейних цінностях і духовному відродженні нації; водночас значна частина цінностей ліберальної демократії рішуче відкидається.

На рівень демократичності політичної культури поляків впливає курс керівної партії «Право та справедливість». Влада формує неліберальний сегмент громадянського суспільства [1, с. 39], про-

стежується небажання уряду фінансово підтримувати нелояльний сегмент «третього сектора» [3, с. 93]. Як і у разі з Угорщиною, партія «Право і справедливість» зорієнтована на збереження традиційних цінностей, чітких національних ідентичностей, просування позиції католицької церкви.

Активізація громадянського суспільства та посилення демократичних характеристик політичної культури характерне останніми роками для Словаччини. Невідповідність дій уряду Р. Фіцо цінностям ліберальної демократії спричинила потужні протести громадянського суспільства упродовж 2018 року². Деформації демократичних цінностей тут довготривало сприяли олігархічний контроль за медіа та підйом правих екстремістських партій. Словацька влада активно вдавалася до амбівалентної політичної риторики, що впливало на політичну культуру населення: ліберально-демократичні ідеї поєднувалися з популістсько-націоналістичними, антиміграційними та іншими. Носіями такої риторики був, найперше, колишній прем'єр-міністр Словаччини Р. Фіцо, вплив якого на словацьку політику зберігається й нині через наразі керівну партію Smer-SD.

Зауважимо, що 29.02.2020 р. у Словаччині проводились чергові парламентські вибори, результати яких стануть індикатором наявних змін у політичній культурі словаків. Здавалося б, після протестів 2018 року у їх політичній свідомості словаків мав би відбутися значний поступ у керунку ліберально-демократичних цінностей. Однак за результатами опитування виборців Словаччини, оприлюдненого незадовго до виборів, лідером електоральних симпатій словаків залишається партія експрем'єра Р. Фіцо Smer-SD [10]. Ультраправа «Народна партія – Наша Словаччина» (ĽSNS) також має значний електоральний потенціал.

В Румунії після прийняття у 2007 році до ЄС замість поглиблення демократичних перетворень відбувся підйом неліберального дискурсу, стрімко наростає мова ненависті, антизахідна риторика; наявні проблеми взаємин між лідерами керівної партії PSD та громадянським суспільством; на рівні парламенту широко підтримуються антиліберальні ідеї. Названі чинники не можуть не впливати на політичну культуру румунів. У 2017–2018 роках на тлі системної корупції румунське громадянське суспільство згуртувалося довкола демократичних цінностей, що вилилося у чисельні протести. Навіть силовий розгін мирного протесту 10.08.2018 р. не знизив рівень протестного активізму румунів.

Політична культура болгар останніми роками формувалася під впливом суперечливого поєднання у політичному житті країни цінностей ліберальної демократії з етнічним націоналізмом і соціальним консерватизмом. Найсильніший деструктивний тиск на демократичні цінності у Болгарії здійснюють консервативно-популістська

² Приводом для них стало вбивство журналіста Я. Куцяка, який розслідував деструктивні зв'язки представників влади Словаччини з мафіозними структурами.

партія GERB та націоналістична коаліція «Об'єднані патріоти». У діях болгарських політиків, передусім прем'єр-міністра Б. Борисова, простежується відступ від цінностей ліберальної демократії. Медіамонополізм, високий рівень корупції, дефіцит верховенства права, тиск на свободу слова, виражена мова ненависті щодо мігрантів і меншин – це характеристики Болгарії у другому десятилітті членства в ЄС. Такі проблеми віддаляють болгар від європейських цінностей і зменшують ліберально-демократичний складник у їх політичній культурі.

Наймолодший член ЄС, Хорватія, за роки членства у ЄС демонструє відступ від тих ліберально-демократичних цінностей, прихильність до яких була умовою набуття членства в ЄС (Копенгагенські критерії). Характерними є: наростання націоналістичних настроїв; прояви ксенофобії проти сербів, ромів; упередженість щодо біженців та ЛГБТІ-спільноти; відкидання як загрозованої гендерної рівності.

З наведених прикладів, які вимальовують контури проблем політичної культури громадян «молодих демократій» Центрально-Східної Європи, бачимо загальну проблему дефіциту демократії та її вплив на політичну культуру населення. Спільними викликами для аналізованих країн – учасниць ЄС, які визначально впливають на політичні цінності, параметри політичної культури населення, є: наростаюча підтримка популістів і радикальних політичних акторів, активізація консервативно-націоналістичних політичних суб'єктів; поява в структурі громадянського суспільства квазігромадянського сегмента та ін. Отже, бачимо, що політична соціалізація громадян, в процесі якої формується їх ціннісний вимір політики, в «молодих демократіях» Центрально-Східної Європи відбувається в умовах конструювання таких політичних режимів, які формально відтворюють інституційний дизайн західних демократій, але наповнюють його відмінним, zdeформованим з позиції ліберальної демократії, змістом.

Згадана проблема характерна не лише країнам останніх розширень ЄС. Навіть у консолідованих демократіях («бастіонах лібералізму») громадяни щораз цинічніше ставляться до значущості демократії та з наростаючою готовністю підтримують альтернативні (неоавторитарні) форми правління [8, с. 7]. Помітна щораз більша прихильність виборців до авторитарного популізму [9]. Однак у країнах Центрально-Східної Європи ці процеси виражені сильніше, адже громадяни цих країн уразливі до таких впливів з причини відсутності довготривалої демократичної традиції.

У структурі національних громадянських суспільств країн ЄС з Центрально-Східної Європи більшою чи меншою мірою виражений радикально налаштований неліберальний сегмент;

його поява зумовлена антидемократичними втручаннями влади в «третій сектор». Неорасисти, націоналісти, етно-популісти і под. формулюють наративи, спрямовані на етнічні та сексуальні меншини, біженців та інші уразливі групи, підняття населення на захист державних кордонів (зокрема, від мігрантів), сприяють релігійному консерватизму (проти абортів, прав ЛГБТІ-спільноти тощо) [4, с. 169]. Політичний процес у нових державах – учасницях ЄС засвідчує наростання мови ненависті щодо мігрантів, тиску щодо прав жінок і ЛГБТІ-спільноти, зростання кількості злочинів, скоєних на ґрунті расизму та гомофобії тощо.

Результати виборчих кампаній останнього десятиліття і нових державах – учасницях ЄС засвідчують помітне посилення прихильності громадян до менш ліберальної інтерпретації змісту демократії, тобто до неоавторитарних альтернатив, консервативного націоналізму і под. Опитування 2018 року британської компанії "YouGov" [12] показало: близько половини населення у дванадцяти досліджених країнах ЄС (зокрема й з регіону Центрально-Східної Європи) прихильні до неліберальних ідей, як-от: протидія міграції, упередження щодо біженців і етнічних меншин, виправданість звуження окремих прав людини, підтримка націоналізму тощо.

Висновки. Попри членство в ЄС, нові держави – учасниці Центрально-Східної Європи не завершили довготривалий процес посттоталітарної трансформації. На політичній культурі населення аналізованих країн Центрально-Східної Європи позначається довготривале перебування цих земель у підпорядкуванні великих імперій. До причин демократичного відступу нових держав – учасниць ЄС з регіону Центрально-Східної Європи відносимо передусім незрілість ліберально-демократичної політичної культури населення. Будучи в групі першопричин погіршення якості демократії, ця незрілість стає значущою перешкодою для подальшої трансформації політичної культури громадян у напрямку підсилення ліберально-демократичних характеристик.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кабанцева І.А. Неформальний конструктивний інститут громадянського суспільства vs неформальний деструктивний інститут корупції: польський досвід міжінституційного протистояння. *Політичне життя*. 2018. № 2. С. 36–43.
2. Bayer J. (2002). Rechtspopulismus und Rechtsextremismus in Ostmitteleuropa. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*. 2002. № 31 (3). S. 265–280.
3. Belokurova E. *2016 Report on the State of Civil in the EU and Russia*. Berlin: EU-Russia Civil Society Forum, 2017.
4. Bustikova L., Guasti P. The Illiberal Turn or Swerve in Central Europe? *Politics and Governance*. 2017. № 5 (4), P. 166–176.

5. Cristova C. Populism: the Bulgarian case. *Sociedade E Cultura*. 2010. № 13 (2), P. 221–232.

6. Dimitrova A., Pridham G. International actors and democracy promotion in Central and Eastern Europe: the integration model and its limits. *Democratization*. 2004. № 11 (5), P. 91–112.

7. Dawson J., Hanley S. What's Wrong with East-Central Europe? The Fading Mirage of the "Liberal Consensus". *Journal of Democracy*. 2016. № 27 (1), P. 20–34.

8. Foa R. S., Mounk Y. The Danger of Deconsolidation. *Journal of Democracy*. 2016. № 27 (3), P. 5–17.

9. Mounk Y. Dystopian democracy – and how the brave fight back. *The Economist*. 2018. 21 Aug.

10. Preferencie politických strán 2020. URL: <https://volby.sme.sk/pref/1/politicke-strany> (дата звернення: 22.02.2020).

11. Tilly C. *Democracy*. Cambridge University Press, 2007.

12. Youngs R., Manney S. *Recession and Renewal in European Democracy*. URL: <https://carnegieeurope.eu/2018/02/26/recession-and-renewal-in-european-democracy-pub-75601> (дата звернення: 14.02.2020).

REFERENCES:

1. Kabantseva, I.A. (2018). Neformalnyi konstruktivnyi instytut hromadianskoho suspilstva vs neformalnyi destruktivnyi instytut koruptsii: polskyi dosvid mizhinstytutsiinoho protystoiannia. *Politychne zhyttia*, no 2. pp. 36–43 [in Ukrainian].

2. Bayer, J. (2002). Rechtspopulismus und Rechtsextremismus in Ostmitteleuropa. *Österreichische*

Zeitschrift für Politikwissenschaft, no 31 (3), s. 265–280 [in German].

3. Belokurova, E. *2016 Report on the State of Civil in the EU and Russia*. Berlin: EU-Russia Civil Society Forum, 2017 [in English].

4. Bustikova, L., Guasti, P. (2017). The Illiberal Turn or Swerve in Central Europe? *Politics and Governance*, no 5 (4), pp. 166–176 [in English].

5. Cristova, C. (2010). Populism: the Bulgarian case. *Sociedade E Cultura*, 13 (2), pp. 221–232 [in English].

6. Dimitrova, A., Pridham, G. (2004). International actors and democracy promotion in Central and Eastern Europe: the integration model and its limits. *Democratization*, 11 (5), pp. 91–112 [in English].

7. Dawson, J., Hanley, S. (2016). What's Wrong with East-Central Europe? The Fading Mirage of the "Liberal Consensus". *Journal of Democracy*, 27 (1), pp. 20–34 [in English].

8. Foa, R. S., Mounk, Y. (2016). The Danger of Deconsolidation. *Journal of Democracy*, no 27 (3), pp. 5–17 [in English].

9. Mounk, Y. (21 Aug 2018). Dystopian democracy – and how the brave fight back. *The Economist* [in English].

10. Preferencie politických strán 2020 (2020). URL: <https://volby.sme.sk/pref/1/politicke-strany> [in Slovak].

11. Tilly, C. (2007). *Democracy*. Cambridge University Press [in English].

12. Youngs, R., Manney, S. (2018). *Recession and Renewal in European Democracy*. URL: <https://carnegieeurope.eu/2018/02/26/recession-and-renewal-in-european-democracy-pub-75601> [in English].

Reducing the quality of democratic political culture in recent EU enlargement states: factors of destructive influence

Baklanova Nataliia Mykhailivna

Candidate of Political Science,
Associate Professor at the Department
of World History and Methodology
South Ukrainian National
Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivs'ka st., 26,
Odesa, Ukraine

Bukach Valerii Mykhailovych

Candidate of Historical Science,
Associate Professor at the Department
of World History and Methodology
Science South Ukrainian National
Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivska st., 26,
Odesa, Ukraine

Dynamic processes of change in the political culture of the population of the CEECs, which are integrated into the EU, are considered. It is stated that the content of these processes corresponds to the planetary tendency of deteriorating quality of democracy. It is noted that the reasons for the deepening defects of democracy in the analysed countries are the problem of discrepancy between the characteristics of the political culture of the population of the liberal-democratic type of political culture. It is argued that the deterioration of the quality of democracy complicates the prospect of a liberal-democratic type of political culture for citizens.

Attention is paid to increasing the radicalization of national policies of the CEECs, increasing the influence of populist parties and ultra-radical movements, intensifying hate speech in political discourse, etc. It is emphasized that the character of the political culture of the citizens of the "young" European democracies is significantly influenced by the centuries-old dependence of the peoples of Central and Eastern Europe on powerful empires. It is noted that the process of eliminating the inheritance of totalitarianism at the level of political culture and consciousness of the population is much slower than the democratization of the state system.

The article emphasized that the preparations for EU membership and membership failed to contain the spread of extremist, populist sentiment in the countries of Central and Eastern Europe; the project of "democratization through integration" has not been completely effective. It is argued that the values and institutions of the communist era are so firmly embedded in the political culture of citizens that membership of these states in the EU has not been a guarantee against the devastating impact of the historical inheritance.

The destructive characteristics of the political culture of the citizens of the region are the rise of nationalist sentiments, the language of hatred of migrants and ethnic minorities, the manifestation of xenophobia, the bias towards refugees and the LGBTI community, the rejection of gender equality, and so on. In the face of media monopoly, high levels of corruption, lack of rule of law, pressure on free speech, the rise to power of populist parties, etc., the formation of the political culture of the liberal-democratic model is complicated. It has been noted that the values of the liberal-democratic political culture of the population cannot be considered mature yet, which increases the risk of defects in democracy in the region of Central and Eastern Europe.

Key words: political culture, Central and Eastern European Countries (CEECs), deficiency of democracy, defects of democracy.